

ТУРИЗМ ЯК ФАКТОР ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

В. ЗІНЧЕНКО

Київський національний лінгвістичний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6987-5532>

У процесі євроінтеграційних уподобань України, туризм посідає одне з ключових місць. На основі власного практичного досвіду в сфері туризму й узагальнення цілого ряду наукових джерел, автором робиться спроба систематизувати поняття «туризм – як фактор євроінтеграції» та спрогнозувати деякі шляхи подальшого розвитку цього питання. Спираючись на аналіз існуючих досліджень, офіційні дані всесвітніх організацій (зокрема, Всесвітньої Туристичної Організації) визначаються головні складові впливу туризму на євроінтеграцію. Розглянуто особливості формування національного туристичного продукту з урахуванням досвіду країн ЄС. Хронологічні межі дослідження охоплюють період незалежності України, з особливою конкретизацією цієї проблеми з 2014 р. по теперішній час. Актуальним є бачення автором історичної динаміки розвитку поняття «туризм – як фактом євроінтеграції» і перспектив його майбутнього розвитку.

Ключові слова: туризм, євроінтеграція, нові тенденції, якість послуг індустрії гостинності.

In the process of Ukraine's European integration tastes, tourism occupies one of the key places. On the basis of own practical experience in the sphere of tourism and generalisation of a number of scientific sources, the author attempts to systematise the concept of "tourism as a factor of European integration" and to predict some ways of further development of this issue. The analysis of existing researches, official data of world organizations (including the World Tourism Organization) is used to determine the main components of tourism impact on Eurointegration. The specifics of formation of national tourism product taking into account the experience of the EU countries are considered. Chronological limits of research cover the period of independence of Ukraine, with a special specification of the given problem in the period from 2014 to the present. Relevant is the author's vision of the historical dynamics of the concept of "tourism – as a fact of European integration" and the prospects for its future development.

Key words: tourism, European integration, new trends, quality of hospitality industry services.

Туризм у силу своїх соціально-економічних можливостей завжди був і залишається однією із найбільш ефективних форм інтегрування окремо взятої країни у світовий простір, культури однієї із народностей у світову цивілізацію. Україна, як держава, наразі не стала виключенням в цих діалектичних процесах, і проаналізувавши кроки її інтегрування у світову спільноту, очевидним стає, що саме туризм став одним із першочергових факторів євроінтеграції¹. Україні у спадок від СРСР, з-поміж інших проблем, дісталися досить обмежені можливості в користуванні її населенням культурними цінностями Європи, організації свого відпочинку в європейських туристично-рекреаційних зонах. Замкнута й досить умовна система міжнародного туризму, яка існувала в Радянському Союзі, з моменту проголошення незалежності в Україні (з чим пов'язана перебудова соціально-політичного й економічного її життя) – змінилася на новий період і туристичних можливостей².

Характерними особливостями змін стали:

- прийняття Закону України «Про туризм»;
- поява значної кількості туристичних фірм, як суб'єктів підприємницької діяльності з функціями туроператорів і турагентів;
- капіталізація туристичного ринку України, із започаткуванням в ній функціонування світових туристичних мереж;
- спрощення формальностей щодо оформлення закордонних паспортів і обміну іноземної валюти;
- вдосконалення візового режиму, а надалі – запровадження безвізу щодо поїздок громадян України в «шенгенську групу» країн Європи;

– розширення географії транспортних коридорів з України в Європу, шляхом вдосконалення авіа-, авто- та залізничних перевезень, збільшення кількості перевізників, і як наслідок поступове здешевлення проїзних квитків;

– запровадження новітніх систем бронювання туристичних послуг через Інтернет.

Цікавим моментом в процесі реалізації понять «туризм і євроінтеграція» став прихід на український туристичний ринок, з-поміж інших зарубіжних компаній, європейського туроператора «TUI».

З його появою з'явилися нові технології бронювання та реалізації туристичних послуг. Були відкриті туристичні напрямки, користуючись якими українці можуть реалізувати свої бажання і плани.

Проте, головним є демонстрація високої якості надання туристичних послуг, що вже давно є візитівкою європейського ринку індустрії гостинності. Вітчизняні туроператори і турагенти мають змогу вчитися правильній організації туристичного бізнесу на рівні світових стандартів.

Туризм сьогодні – це одна з провідних і динамічних сфер глобальної економіки. Його часто називають економічним феноменом, тому що він є одним з головних джерел збільшення внутрішнього валового продукту, валютних надходжень у країну, зростання зайнятості населення, підвищення матеріального благополуччя. Багато з західноєвропейських держав (Австрія, Швейцарія та інші) значну долю свого економічного зростання збудували на прибутках від національного та міжнародного туризму³.

Пожвавлення туристичних процесів між Україною і Європою дало поштовх для зростання між ними, перш за все, грошових оборотів. Лише в період з 1991 р. по 2000 р. вони збільшилися на понад 50 %, а за 2 минулих десятиріччя ця цифра зросла майже втричі. За всім цим стоять такі позитивні моменти, як збільшення надходження податків в бюджети країн Європи та України і створення нових робочих місць. За статистикою Всесвітньої Туристичної Організації, останнє являється одним із найбільш ефективних у світі.

Суттєвий економічний ефект відбувся з такими європейськими країнами, як Іспанія, Італія, Греція та Франція. Зберігається тенденція сталого туристичного економічного зростання між Україною та Болгарією, Польщею, Словаччиною, Чехією, Угорщиною, а також країнами Прибалтики. В останні роки позитивна динаміка відбувається у туристичних взаємовідносинах з Норвегією, Фінляндією, Швецією та інших скандинавських країн.

Туризм, безсумнівно, дав поштовх розвитку європейській валютно-грошовій системі «Тах фее» – поверненню податків на додану вартість в товарах, купівля яких здійснюється в Європі нерезидентами цих країн. Провідним туроператором, який привів цю систему в сучасну Україну стала туристична компанія «Супутник».

Аналізуючи історію цього питання, буде несправедливим не згадати еволюційний розвиток шоп-туризму, який має і мав місце в Україні та в європейських країнах, пік якого прийшов на початок 90-х рр. минулого століття, коли багато країн переживали глибоку кризу. Він гальмував процес зuboжіння багатьох сотень тисяч людей, особливо в Україні⁴.

Для України, з точки зору її євроінтеграції, важливе місце посідає так званий подієвий туризм. Проведення в нашій країні фінальних конкурсів «Євробачення», футбольного чемпіонату «Євро-2012» та інших всесвітніх культурних і спортивних форумів – не залишає сумніву, що туризм є суттєвим фактором політичного, культурного й економічного зближення з Європою.

Провісником сучасних понять «туризм» і «євроінтеграції» стала діяльність окремо взятих туристичних організацій ще за часів існування Рядянського Союзу.

Щодо цього, заслуговує на увагу діяльність туристичних систем «Інтурист» та «Супутник». Остання, створена 1958 р., в силу своєї специфіки – функціонування як Бюро Міжнародного Молодіжного Туризму «Супутник», і мала у своєму арсеналі низку новаторських схем

інтегрування у світовий туристичний процес. За її ініціативи, в 1964 р. була запроваджена, так звана, Закопанська (назва від міста підписання угоди з партнерами європейських країн у Польщі) система туристичних обмінів з країнами Європи. Згідно з цією системою, взаєморозрахунки здійснювалися на основі паритетного надання послуг туристичними фірмами європейських країн (учасників угоди) та України, як складової республіки Радянського Союзу. В результаті об'єми міжнародного туризму зросли майже в 5 разів, що в умовах дефіциту міжнародного туристичного продукту, було дуже актуально та важливо.

Слід зазначити, що туризм виконав не лише функцію властиву йому по своїй суті, а й надав можливість громадянам України в реальності відчутти стандарти і переваги рівня життя країн Європи, що вочевидь спонукало зміну свідомості й ментальності, сформованих далеко не кращим чином в умовах Радянського Союзу.

З використанням нових туристичних можливостей стали доступними працевлаштування за кордоном, реалізація навчання та лікування в Європі. Заслуговує на увагу окремо взятий феномен українського суспільства, у зв'язку з процесами євроінтеграції – це підвищення попиту на вивчення іноземних мов. Їх опанування стає нормою для більшості населення, особливо для української молоді. Вочевидь, можна стверджувати – туризм став одним із фундаментів процесу євроінтеграції України, а його наслідки суттєво вплинули та продовжують впливати на покращення рівня життя населення нашої країни⁵.

Вочевидь, Україна намагається приєднатися до євроінтеграційних процесів, які позитивно впливають на розвиток окремих галузей економіки. Це у свою чергу надає можливість створювати нові робочі місця, поліпшувати соціальну сферу, покращувати товарообіг з країнами Європи.

Для розуміння проблематики доречно систематизувати основні аспекти взаємовідносин Європейського Союзу (далі – ЄС) та України на початку XXI століття.

У правових відносинах слід виділити:

– 2003 р. у Закон України «Про туризм» було внесено зміни про сприятливі умови для туризму від процесу євроінтеграції (ефективне використання ресурсів, розбудова інфраструктури тощо).

– Підписання серії Угод з ЄС в 2000 та 2004 рр. Ці угоди містили рекомендації щодо заходів по інтеграції України в європейський простір. При цьому одним з пріоритетних напрямків був туризм.

– Міжвідомчі та міжурядові угоди, які регламентували оптимізацію туристичних потоків, створення умов для прийому туристів тощо.

– 2005 р. Україна стає членом Європейської туристичної комісії. Це дало змогу державі приймати участь у створенні єдиного туристичного європейського простору.

– 2001, 2002, 2004 рр. було видано українським урядом низку нормативних документів («Про забезпечення дотримання законодавства під час надання послуг іноземцям», «Концепція державної політики України щодо розвитку молодіжного туризму», «Про додаткові заходи щодо реалізації права людини на свободу пересування і вільний вибір проживання» тощо), що скасовували реєстрацію іноземних громадян в органах внутрішніх справ, стимулювали розвиток молодіжного туризму та встановлювали рівні тарифи на послуги.

– 2005 р. указом президента України встановлено безвізовий режим для громадян країн членів ЄС. Іноземний громадянин тепер міг перебувати на території України 90 днів.

– Починаючи з 11 червня 2017 р. почав діяти безвізовий режим між Україною та ЄС. Його статус дозволяє громадянам України вільно перетинати міждержавні кордони країн ЄС. Підписання угоди про безвізовий режим України з ЄС відбулося у Страсбурзі 17 травня 2017 р. за присутності президента України та голови європейського парламенту. Українці, які мають біометричні паспорти, тепер можуть приїжджати в країни ЄС з діловою чи туристичною метою

або в сімейних справах на термін до 90 днів та 180-денного періоду протягом року. При в'їзді в Шенген, окрім біометричного паспорту, громадянам України необхідно мати підтвердження мети поїздки, місця проживання, наявність фінансових коштів, намір повернутися до місця постійного проживання, медичного страхування. Цей режим не розповсюджується на осіб, котрі мають намір прибути до ЄС з метою працевлаштування чи навчання. Візи скасовано до всіх держав, членів ЄС, за винятком Ірландії та Великої Британії. Єдиною країною, законодавство якої передбачає, що негромадяни ЄС, які перетнули кордон в рамках безвізу і мають право працювати, є Польща.

Умови в'їзду на територію ЄС є такими:

– громадянин третьої країни повинен мати чинний проїзний документ (travel document), що надає власнику право перетинати кордон і відповідає таким критеріям;

– документ залишатиметься чинним щонайменше три місяці після запланованої дати в'їзду з території держав-членів. У разі обґрунтованої нагальної потреби це зобов'язання може бути скасоване;

– проїзний документ має бути виданий протягом попередніх 10 років;

– громадянин може обґрунтувати мету й умови запланованого перебування і має достатні засоби для існування, як на період запланованого перебування, так і для повернення до країни походження або транзиту до третьої країни, право на в'їзд до якої він гарантовано має; або має можливість законно отримати такі засоби;

– засоби для існування оцінюються відповідно до тривалості та мети перебування і на підставі середніх цін у державах-членах на харчування та проживання бюджетного класу, помножених на кількість днів перебування;

– відповідні суми, встановлені державами-членами, повідомляють Європейській комісії відповідно до статті 39;

– оцінка достатності засобів для існування може ґрунтуватися на готівці, тревел-чеках і кредитних картках, які має громадянин третьої країни. Декларації спонсорства (sponsorship), які відповідають чинному законодавству країни, та гарантійні листи від приймаючої сторони, які відповідають законам держави, де збирається перебувати громадянин третьої країни, також можуть бути доказом наявності достатніх засобів для існування.

Документи, які потрібні для підтвердження відповідності до умов в'їзду:

Для ділових поїздок:

1. Запрошення від фірми або органу влади відвідати зустрічі, конференції або події, пов'язані з торгівлею, промисловістю або роботою.

2. Інші документи, які демонструють наявність торгових або робочих відносин.

3. Вхідні квитки на ярмарки та конгреси, якщо ви плануєте їх відвідати.

Для подорожей з метою навчання в університеті чи інших видів навчання та вдосконалення навичок:

1. Сертифікат про зарахування/реєстрацію до навчального закладу/курсів/школи з метою відвідання професійних або теоретичних курсів у рамках базового та інших рівнів навчання.

2. Студентські картки або сертифікати відвідуваних курсів.

Для подорожей з метою туризму або з особистих причин:

1. Супровідні документи щодо проживання:

– запрошення від приймаючої сторони (господаря), якщо ви зупинитеся в нього (неї);

– супровідний документ від установи, що надає помешкання, або будь-який інший прийнятний документ, що свідчить про наявність помешкання для проживання.

2. Супровідні документи щодо маршруту:

– підтвердження замовлення організованої подорожі або будь-якого іншого прийнятного документа, що свідчить про наявність плану подорожі.

3. Супровідні документи щодо повернення:

– зворотній квиток або квиток туди-назад.

Для подорожей з метою участі в політичних, наукових, культурних, спортивних чи релігійних заходах або з іншою метою:

– запрошення, вхідні квитки, дані про реєстрацію (enrolments) або ж програми, в яких зазначено за можливості назву приймаючої організації і тривалість перебування, або будь-які інші прийнятні документи, що засвідчують мету візиту.

Країни ЄС, що можна відвідати без візи: Австрія, Бельгія, Болгарія, Греція, Данія, Естонія, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Швеція, Швейцарія, Норвегія, Ісландія, Ліхтенштейн.

В соціально-економічному співробітництві значимим є наступне:

– Євро-2012 збільшило значимість туристичної галузі для економіки України. Так як місцеві громади отримали більше 38 мільйонів гривень туристичного збору;

– кластерний досвід європейських країн вважається найбільш дієвим. Він дозволяє провести реєстрацію об'єктів інфраструктури, підвищити професіоналізм працівників туристичної галузі, збільшити фінансування вітчизняного туризму тощо;

– сьогодні існує основні типи кластерів: конкурентні, зрілі, стратегічні, потенційні тощо;

– у межах кластерної системи можна об'єднувати різних конкуруючих виробників, які працюють над створенням одного туристичного продукту;

– рівень довіри між партнерами, які беруть участь у розвитку туристичної сфери, може бути високим під час використання кластерної системи. При цьому зменшується вартість операцій;

Доречно зауважити, що тематикою євроінтеграції і туризму предметно займалися В. Артеменко, В. Списка, В. Гречаник, С. Зікеєва, О. Краєвська. Водночас дослідники В. Артеменко та В. Списак виділили основні причини, за якими країни активно розвивають туристичну галузь. Вчені відмічають, що:

– в'їзний туризм сьогодні дасть змогу збільшити сальдо торгового балансу;

– вливання нових інвестицій приводить до поліпшення інфраструктури держави;

– розвиток туристичної галузі призводить до появи нових робочих місць;

– галузь при цьому використовує природні та історико-культурні ресурси, які вже існують, що забезпечує їх розвиток і відновлення.

Отже, дослідники аргументовано виділили декілька тез, які стосуються саме залучення іноземних туристів до розвитку вітчизняної галузі. При цьому науковці виділили позитивні тенденції розвитку економічної галузі в цілому⁷.

Сьогодні змінюються основні тенденції розвитку світової туристичної галузі. Так, наприклад, науковці В. Гречаник та С. Вальченко виділили головні напрями розвитку сучасного міжнародного туризму.

По-перше, вчені акцентують увагу на збільшенні популярності таких видів туризму, як політичний, культурний, діловий, тематичний і пригодницький.

По-друге, сьогодні спостерігається покращення якості послуг. Це пов'язано зі збільшення конкуренції на світовому туристичному ринку.

По-третє, більшість людей виділяє на туристичні поїздки значну частку сімейного бюджету. Ця тенденція з кожним роком зростає.

По-четверте, індивідуальні форми туризму стають популярними серед споживачів. Так світовий туризм став одним із способів розвитку людства в цілому.

Отже, міжнародний туризм нерозривно пов'язаний із розвитком світової економіки. При цьому держава може, використовуючи вітчизняний природний та історико-культурний потенціали, розвинути туристичну галузь до європейського рівня. Для цього необхідно поліпшити

законодавчу базу, налагодити інфраструктуру, проводити різні маркетингові заходи тощо. У комплексі ці та інші заходи нададуть можливість не тільки інтегруватися в європейську спільноту, а й інтенсифікувати розвиток вітчизняної туристичної галузі, яка може стати одним з основних напрямків розвитку економіки і навіть її «локомотивом». Поліпшення умов ведення туристичного бізнесу також дасть можливість налагодити більш тісні взаємовідносини з країнами членами ЄС⁸.

У 2014 р. між Україною та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами підписана Угода про асоціацію, яка була ратифікована Україною відповідним законом 16 вересня 2014 р. Так, наприклад, у статті 19 цього документу йдеться про те, що сторони-підписанти гарантують спрощення візового режиму⁹. Реалізація цього положення на практиці докорінно змінила співвідношення туристичних бізнес-процесів між Україною і Європою. Починаючи з моменту безвізу, обсяги міжнародного туризму збільшилися в понад 10 разів. Їх вимушене призупинення стало лише наслідком карантинних обмежень, що виникли внаслідок всесвітньої пандемії COVID-19.

У вище зазначеній міжнародній угоді 2014 р. гл. 16 р. V, присвяченій туризму регламентуються, наприклад, основні напрямки співробітництва в туристичній галузі¹⁰. Співробітництво, зокрема, зосереджується на таких напрямках:

- обміні інформацією, найкращими практиками, досвідом та передачі «ноу-хау», зокрема інноваційних технологій;
- встановленні стратегічного партнерства між державними, приватними та суспільними інтересами з метою забезпечення сталого розвитку туризму;
- просуванні та розвитку туристичних продуктів і ринків, інфраструктури, людських ресурсів та інституційних структур;
- розвитку та імплементації ефективних політик і стратегій, зокрема відповідних правових, адміністративних та фінансових аспектів;
- навчанні спеціалістів з туризму, а також нарощенні потенціалу в галузі туризму з метою підвищення стандартів якості надання туристичних послуг;
- розвитку і сприянні туризму на основі місцевих громад.

Цей міжнародний договір дає можливість стратегічного партнерства з країнами Західної Європи в різних галузях економіки. Він відкриває широкі перспективи подальшого розширення ролі туризму в євроінтеграційних процесах для України, а саме:

- забезпечує збільшення потоків туристів України в Європу і європейських туристів в Україну;
- відкриває додаткові можливості для інвестиційних проектів туристичного гатунку в Україні;
- гарантує процес підвищення якості послуг індустрії гостинності, як обов'язкову умову розвитку галузі;
- сприяє поширенню в Україні європейських технологій туризму, готельно-ресторанного бізнесу;
- стимулюють появу нових програм, зокрема освітнього (навчання в закладах освіти країн ЄС, проходження стажувань, практик), медичного (взаємообмін лікувано-оздоровчими можливостями України і країнами Європи), ділового (сервісне обслуговування учасників бізнесу) туризму.

Події останніх років, зокрема факти ідеологічного та соціально-економічного протистояння з Російською Федерацією, підтверджують, що Україною вибрано оптимально вдалий шлях – євроінтеграційний. І роль туристичної індустрії, як і в цілому індустрії гостинності, в цьому процесі буде тільки зростати.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- ¹ Алексєєв Ю. Особливості сучасної етнополітики України в контексті євроінтеграційних проблем. *Україна – Європа – Світ : міжнародний збірник наукових праць*. Тернопіль : ТНПУ, 2011. Вип. 5. С. 118.
- ² Валіон О. Об'єднана Європа: теорія, історія та перспективи для України: погляд на сучасний українсько-німецький євроінтеграційний діалог. *Україна – Європа – Світ : міжнародний збірник наукових праць*. Тернопіль : ТНПУ, 2011. Вип. 4. С. 196.
- ³ Василенко В. І. Україна на шляху до європейської інтеграції. *Університет*. 2007. № 2. С. 21-22.
- ⁴ Киридон А. М. Євроінтеграційний курс України: адекватність реалій зовнішньополітичного вибору // *Україна – Європа – Світ : міжнародний збірник наукових праць*. Тернопіль : ТНПУ, 2008. Вип. 1. С. 275.
- ⁵ Алешиузіна Н. Проблеми формування туристичного іміджу України. *Матеріали науково-практичної конференції «Альянс наук: вчений – вченому»*. 2009. Т.3. С. 5.
- ⁶ Краєвська О. Співпраця України та Європейського Союзу у сфері туризму: політико-правовий аспект. *Вісник Львівського університету. Сер. Міжнародні відносини*. 2008. Вип. 24. С. 273.
- ⁷ Артеменко В. Оцінка можливостей участі України у міжнародному туризмі. *Вісник Львівського університету. Сер. Економіка*. 2007. Вип. 26. С. 12.
- ⁸ Зікеєва С. Туристична галузь України в період євроінтеграції: соціально-економічний аспект. *Економіка і менеджмент культури*. 2013. № 1. С. 78.
- ⁹ Гонжаревська Л. Ринок туристичних послуг в Україні. Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. С. 180
- ¹⁰ Угода про асоціацію між Україною та ЄС. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/%20.

REFERENCES

- ¹ Aleksieiev Yu. Osoblyvosti suchasnoi etnopolityky Ukrainy v konteksti ievrointehratsijnykh problem. *Ukraina – Yevropa – Svit : mizhnarodnyj zbirnyk naukovykh prats'*. Ternopil' : TNPU, 2011. Vyp. 5. S. 118.
- ² Valion O. Ob'iednana Yevropa: teoriia, istoriia ta perspektyvy dlia Ukrainy: pohliad na suchasnyj ukrains'ko-nimets'kyj ievrointehratsijnyj dialoh. *Ukraina – Yevropa – Svit : mizhnarodnyj zbirnyk naukovykh prats'*. Ternopil' : TNPU, 2011. Vyp. 4. S. 196.
- ³ Vasylenko V. I. Ukraina na shliakhu do ievropejs'koi intehratsii. *Universytet*. 2007. № 2. S. 21-22.
- ⁴ Kyrydon A. M. Yevrointehratsijnyj kurs Ukrainy: adekvatnist' realij zovnishn'opolitychnoho vyboru // *Ukraina – Yevropa – Svit : mizhnarodnyj zbirnyk naukovykh prats'*. Ternopil' : TNPU, 2008. Vyp. 1. S. 275.
- ⁵ Alieshuhina N. Problemy formuvannia turystychnoho imidzhu Ukrainy. *Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii «Al'ians nauk: vchenyj – vchenomu»*. 2009. T.3. S. 5.
- ⁶ Kraievs'ka O. Spivpratsia Ukrainy ta Yevropejs'koho Soiuzu u sferi turyzmu: polityko-pravovyj aspekt. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Ser. Mizhnarodni vidnosyny*. 2008. Vyp. 24. S. 273.
- ⁷ Artemenko V. Otsinka mozhlyvostej uchasti Ukrainy u mizhnarodnomu turyzmi. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Ser. Ekonomika*. 2007. Vyp. 26. S. 12.
- ⁸ Zikeieva S. Turystychna haluz' Ukrainy v period ievrointehratsii: sotsial'no-ekonomichnyj aspekt. *Ekonomika i menedzhment kul'tury*. 2013. № 1. S. 78.
- ⁹ Honzharevs'ka L. Rynok turystychnykh posluh v Ukraini. *Donets'k: Skhidnyj vydavnychyj dim*, 2008. S. 180
- ¹⁰ Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/%20.